

BİLİMSEL GELİŞMEDE ve EĞİTİMDE MİLLÎ ve AKADEMİK KÜTÜPHANELERİN ROLÜ

Stephen A. McCARTHY

Araştırma kütüphaneleri öğretim ve araştırma için bilgi kaynağı olarak önemli bir rol oynamaya, geçmişte olduğu gibi, gelecekte de devam edeceklerdir. Depolanmış olan bu bilgilerden bir bölümünün biçimleri ve kullanıldıkları ortamlar değişebilecektir. Buna rağmen, araştırma kütüphaneleri, değişik biçimlerdeki geniş belge koleksiyonlarını sağlamak, düzenlemek ve yararlanmaya sunmak olan temel görevlerini sürdürecektir.

Bu görevleri etkili biçimde yapmak için, araştırma kütüphanelerinin, kendi işleyişlerindeki düzeltilmeye muhtaç ve inancına göre düzeltilebilir alanlara dikkat etmeleri gerektiğini öne süreceğim.

Burada on mesele veya gelişme imkânını ele alacağım ve sonra her biri hakkındaki düşüncelerimi kısaca belirteceğim. Bu meseleler şunlardır :

1. Kütüphanenin bilimsel yönetimi,
2. Kitap dışı materyallerle ilgili hizmetlerin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi,
3. Her ülkenin kendi yayınları için standard bir bibliyografik künye sağlamada sorumluluk yüklenmesini ve yayınladıkları belgelerin bibliyografya merkezleri arasında değiştirilmesini sağlamak üzere, millî bibliyografya servislerinin geliştirilmesi,
4. Okuyucular için yeni ve özelleştirilmiş hizmetlerin doğmasını ve desteklenmesini mümkün kılan bir ortam yaratmak üzere, standardlaştırılmış kayıt ve işlemlerin geliştirilmesi,
5. Yeni ihtiyaçları karşılamak üzere, koleksiyonların, kayıtların ve hizmetlerin organizasyonuna ilişkin yeni biçimlerin geliştirilmesi,

6. Hangi alanda mümkün olabilirse olsun, kütüphane hizmetlerine otomasyonun uygulanması çabalarının sürdürülmesi ve güçlendirilmesi,
7. Koleksiyon, hizmet ve kayıtların kuruluşlar ve kütüphaneler arasında bölüşülmesine ilişkin yeni ve tasarlanmış biçimlerin geliştirilmesi,
8. Araştırma kütüphanesi materyallerinin tahripten korunması için uygun bir programın ortaya konulması ve gerçekleştirilmesi,
9. İstenen yeni hizmetleri sağlamak üzere, kütüphanecilerin yetiştirilmesine ilişkin programların geliştirilmesi ve düzeltilmesi,
10. Kütüphanecilik ve Bilgiler (Information science) alanındaki güçlü araştırma programlarının ve araştırma kütüphanelerinin günlük çalışmalarına uygulanabilir ve aynı zamanda onların değerini gösterir araştırma sonuçlarını ortaya koyan gelişme programlarının başlatılması.

1. Bilimsel yönetimin kilit kavramı planlamadır. Yönetim uzmanlarının belirttiği gibi, planlama, çok kütüphanecilerce genellikle girişildiğinden çok daha kesin ve spesifik bir işlemdir. O, geniş, genel planları ve bunların yıldan yıla yalnızca artış gösterenlerini bir yana bırakır. Bunun yerine, kendisine ulaşmak için ortaya konan gelişme programları aracılığı ile izlenen uygun amaçlar belirtilmesini ister. Sonra, belli bir süre sonunda, söz geliş beş veya on yılda, ulaşılması gereken hedefler koyma yoluna gider. Hedefler ve süre çerçevesi için bir karara varıldı mı, son hedeflere ulaşabilmek için her yıl nelerin başarılabileceğini belirlemek için çaba harcanmalıdır.

Planlama oluşturulduğu ortama ilişkisiz entellektüel bir çaba değildir. Etkili bir planlama organizasyon için var ve olacak kaynakların hepsini dikkate alır. Bir üniversite kütüphanesi ele alınırsa, planlama büyük ölçüde üniversitenin öğretim ve araştırma programlarına dayanmalıdır.

Yönetme işleminin içinde yer alan önemli unsurlar arasında, ilgili bilgilerin derlenmesi ve değerlendirilmesi, maliyet kazancı tahlili ve karar verme işlemine görevlilerin katılması vardır.

Üniversite kütüphanesi yönetimindeki oldukça ciddi zayıflıklardan biri, kütüphane çalışmaları hakkındaki, nicelik ve nitelik yönünden bilgi eksikliğidir. Uygun verilerin gerçek miktarı bilinmeksizin gerçek-

ten etkili bir yönetim düşünülmez. Planlama işlemi bu gerçeği dikkate alır, gerekli delillerin toplanması için büyük çaba harcanmasında ve bunların yorumlanması ve değerlendirilmesi için uygun zaman verilmesine ısrar eder.

İkinci unsur genellikle maliyet kazancı tahlili veya maliyet kazancı oranı olarak bilinir. Bu işlem, kuruluşun hedeflerine ulaşmasındaki rollerine bağlı olarak, olanak ve hizmetlerin maliyetini belirlemeğe çalışır. Söz gelişi, kimi hizmetler nisbeten ucuz olabilirler, fakat çok önemli de sayılmayabilirler; başka hizmetler çok pahalı, fakat kuruluşun sorumluluklarını yerine getirmede temel olabilirler. Planlama işleminin başlangıcında, maliyet kazancı tahlili şüphesiz tahminlere dayanacaktır. Bununla birlikte, bir süre geçtikten sonra maliyetler, değişik programların ortaya çıkmasıyla edinilen tecrübeler gibi kesinliklere dayanılarak hesaplanabilir.

Maliyet kazancı planlamasına kimi zaman PPB veya 'planlama-programlama - bütçe yapma' olarak bakılır. Elde edilen kaynakların daha iyi kullanılması demek olan bu çeşit eylemlerin ana ilkeleri, kuruluşun yüklendiği daha önemli eylemlerin her birinin kapsadığı maliyet ve sağlayacağı yararlar hakkında açık bir düşünceye sahip bulunulduğu zaman gerçekleşebilir. Bu düşüncenin üniversite kütüphaneleri için uygulanabilir olduğuna inanılır. Kimi durumlarda planlamadaki PPB yaklaşımından kaçınılamaz; çünkü kütüphanelerin ana mali kaynakları, bütçe ve saymanlık işlemlerinde bu yaklaşımı gerektirir. Mali destek var olan görevlere göre sınırlı ve yetersiz olduğu için, kütüphane için sağlanacak bütün kaynakları olabilen en etkili ölçüde kullanılmalıdır. Eğer PPB'nin bir üniversite kütüphanesinde kullanılması, bunun yapıldığını açıkça gösterebiliyorsa, hizmetleri için güçlü destek sağlanması yolunda o kütüphaneye yardım edilmelidir. Bununla birlikte, bu eylem, aslında bir eğitim girişiminin gerçek öneminin dolarla veya başka bir ölçü biçimiyle ölçülmesinin tümüyle imkânsız olduğu hatırlatılarak yüklenilmelidir.

Etkili planlama için yukarıda üzerinde durulan üçüncü unsur, görevlilerin karara katılmasıdır. Yönetim kararı vermede ademi merkeziyetin desteklenmesi sebebi, her kuruluş görevlilerinin, eğer karşılık olarak verilecek hizmetlerin ve bu hizmetlerin verilmiş yöntemlerinin belirlenmesinde pay sahibi olurlarsa, daha iyi hizmet verecekleri hususudur. Ayrıca, görevlilerin yönetimde azami güçlükler içinde bulunmasının, kuruluşun siyaset ve işlemlerine yönelmiş yaratıcı ve yenilikçi düşüncelerin çok büyük dalgalanmasıyla sonuçlandığı ileri sürülür.

Bu yönetim tekniğinin üniversite kütüphaneciliğine bağlılık konusunda küçük bir kuşku vardır. Biçim kütüphaneden kütüphaneye değişiklik gösterecektir, fakat karar verme işleminin genişletilmesi kaçınılmaz ve kazançlı olacağı benzer.

2. İyileştirme için bir başka fırsat, kitap dışı materyallerle ilgili hizmetlerin genişletilmesi ve güçlendirilmesinde mevcuttur. Kuşku yok ki basılı materyaller - kitap, süreli yayın, rapor, sale ve baskı veya yarı baskı ürünleri - kütüphane faaliyetinde ana gövde olmakta devam ediyor. Bununla birlikte bu geleneksel materyallere ek olarak, kütüphanelerin sağlaması, düzenlemesi ve yararlanmaya sunması gereken, gittikçe artan sayıda ve çeşitte bilgi taşıyıcılar vardır ve olmakta devam edecektir. Tabii, kütüphaneler yıllarca değişik biçimlerde bilgiler toplamış ve yaymıştır. Bir nesil boyu mikroformlar satın alınmış ve okuyucuların emrine hazır tutulmuştur. Buna ek olarak, her büyük araştırma kütüphanesi, plak, slayt, film ve film-strip koleksiyonlarına sahipti. Daha yakınlarda, sözlü tarihe verilen önem, dikkate değer man-yetik teyp bantları koleksiyonlarının gelişmesiyle sonuçlandı. Şimdi, kimi kütüphaneler, makinalarla okunabilir ve yüksek düzeyde bilgiler sağlamağa çalışıyorlar. Bu bilgilerin kullanılması için, ne yazık ki, pahalı araçlar gerekli. Kinescop'lar ve banta alınmış başka televizyon materyali türleri de sağlanabilir ve kitapların, evdeki televizyon cihazında okunmasını mümkün kılan film kasetlerinde sunulabileceği umulmaktadır. Gelecekte başka yeni bilgi kayıt, depolama ve kullanma gereçleri göreceğimiz muhakkaktır.

Kütüphaneler bu ortamların çoğuna konukseverlik etmekle birlikte, bunların kütüphanedeki kullanılışı oldukça mütevazıdır. Bununla birlikte, bunların kullanılışının temel kütüphane faaliyetleri arasına gireceği açıkça görülmektedir. Kütüphaneler, kitap ve dergi koleksiyonları yüzünden, kaçınılmaz biçimde, sürekli birer bilgi kaynağı olmakta devam edecekleri için, bunların yeni ortamı benimser bir durum almaları istenir. Bilgi kaynakları belli bir yerden elde edileceği için, bu yeni bilgi taşıyıcıların kütüphanede yer alması okuyuculara büyük kazanç sağlar. Bu merkezileşme, geleneksel basılı materyaller yanında daha yeni ortamların kullanılmasını gerektireceği için, kaynakların etkili bir biçimde kullanılması olanağını yaratacaktır.

Bu yeni ortamları sağlama, saklama ve ödünçvermeyi kabul etmeyen kütüphaneler rollerini zayıf bir bilgi kaynağı olarak alacaklar ve bilgi teknolojisinin yeni mamulleri toplamak ve hizmete sunmak sorumluluğunu yüklenmiş yeni bilgi merkezleri olarak çevreleri ve mali imkânları sınırlı olacaktır.

3. Üzerinde durulan üçüncü alan uluslararası bibliyografya hizmetlerinin geliştirilmesidir. Son beş yıl içinde, bibliyografik kayıtların geliştirilmesinde ve sürdürülmesinde uluslararası işbirliğinin üstünlüğüne ilişkin bir gösteriye tanık olduk. Kongre Kütüphanesi (Library of Congress)'nin ortaklaşa kataloglama programı (Shared Cataloging Program), pek çok ülkenin milli bibliyografya kuruluşları ile işbirliğine dayanan ilişkileri geliştirmiştir. Bu program henüz tamamlanmış olmaktan uzaktır ve ne zaman tamamlanacağı kestirilemez. Buna rağmen, bütün bilim dünyasına bu kayıtları oluşturma ve sürdürme işinin büyük değerini göstermiştir. Bu işlemin temel iyi anlamı ve ekonomisi, daha tam gelişmesi için güçlü bir savunma olmuştur. Bu hizmeti iyileştirmek ve onun için destek sağlamak, kütüphane toplumuna düşen sürekli bir sorumluluktur.

Uygun zamanda, bu uluslararası kayıt, şimdi her kütüphanede bibliyografik kayıt tutmak için gerekli kataloglama çabalarının miktarını sınırlamalıdır. Bu başarıldığı zaman, kütüphaneler okuyucularına yeni ve genişletilmiş hizmetler sağlama işine daha kesinlikle yoğunluk kazandırabilecektir.

4. Uluslararası bibliyografya hizmetlerindeki gelişmenin yakın müttefiki her çeşit standardlaştırılmış kayıt ve işlemlere duyulan ihtiyaktır. Standardlaştırılmış bibliyografik bilgi ile birleştirilmiş standard kitap numarasının ve standard dizi (seri) numarasının kabulü, kütüphaneleri, faaliyetlerinin çoğunu alışılmış, standardlaştırılmış bir temele dayandırmada güçlü kılacaktır.

Merkezileştirilmiş kayıt tutma işlemlerinin bu alanda otomatik veri kayıt işlemleri tümüyle tamamlandığı zaman daha uygulanabilir duruma geleceği burada belirtilmelidir. Söz gelişi, milli ve milletlerarası bibliyografik kayıtların oldukça yakın bir gelecekte makineyle okunabilir biçimde ortaya çıkarılmaları beklenebilir. Bu makine yapımı kayıtların yapılışı, bütün araştırma kütüphanelerinin kullanabileceği biçimde standardlaştırılmalıdır. Bu bakımdan kütüphaneciler, bilimsel eserler yayınlamanın bütünleyicisi olan makineyle okunabilir bibliyografik kayıtlar oluşturma düşüncesini üstün kılmağa çalışmalıdırlar. Milli bibliyografya merkezleri bu belgeleri sağlamak veya sağlananları görmek yükümlülüğündedir.

Temel kütüphane kayıt tutma işinin büyük kısmı merkezi olarak yürütüldüğü zaman, kütüphaneler daha çok görevli, zaman ve olanaklarını (yeteneklerini), okuyucu hizmetlerinin gelişmesine ve iyileştirilmesine ayırabileceklerdir. Kütüphaneler kaynaklarının çok büyük ke-

simini genellikle koleksiyonlarının kayıt ve örgütlenmesi üzerinde yoğunlaştırmışlardır; okuyucularını, yararlanmaları için bir araya getirilmiş materyallerin kullanılmasında, sık sık kendi özel yetenekleri ile baş başa bırakırlar. Biz kütüphaneciler, şimdi sağlama ve kataloglama işlemlerine giden aşırı derecedeki enerji ve çabalarımızın, okuyuculara hizmet verme yeteneğimizi azalttığını yeterince açık anlayamamışızdır.

Kanaatıma göre, önümüzdeki yıllar, çoğu merkezi olarak gerçekleştirilecek olan koleksiyonların kayıt ve örgütlenmesinde uygulanan daha tekbiçim, standardlaştırılmış işlemlerin bir sonucu olarak, yeni okuyucu hizmetlerinin gelişmesinde ilgi çekici bir ilerleme görmelidir. Bu standardlaşma, kütüphanecilerin, okuyucuların bugün karşılanamayan ihtiyaçlarına ilişkin derinlemesine araştırmalara yönelmesine ve bu ihtiyaçların karşılanması için teknikler ortaya koymalarına ortam hazırlayacaktır.

5. Örgütlenme ile ilgili yeni kütüphane örneklerinin gelişmesi yönelmemiz gereken başka bir amaçtır. Bir çok istisnalarla, kütüphane çalışmaları, kataloglama ve ödünç verme gibi belli fonksiyonel çizgilere göre örgütlenme eğilimindedir. Bunun gibi, kütüphane kayıtları, koleksiyonlar ve okuyucu hizmetleri, daha çok kararlı ve dayanıklı olacağı benzeyen konuların bir örneği olarak örgütlenmiştir. Böylece biz, sanatların, hümanitelerin, sosyal bilimlerin ve fen bilimlerinin her biri disiplinlere bölünmüş geniş konu alanlarına güvendik. Bu gruplamalar daha çok onları sağlık vermek içindir. Bunlar, çıkarılan yayınların çeşitleri ile etkilenirler ve aynı şekilde başka yayınları etkilerler. Bir çok durumlarda, materyallerin ve hizmetlerin örgütlenmesinin bu biçimi, kütüphaneyi kullananların ihtiyaçlarıyla etkili olarak ilgili görünür.

Son yıllarda bu örnekler ve bölümler daha az yaşayabilir duruma girdi. Söz gelişi, gözlemlerimize göre, milli bölgesel ve mahallî yönetim birimlerince yapılan planlamalar yalnızca mimarlık, mühendislik ve fen bilimleri literatürü değil, aynı zamanda sosyal bilimler ve sanat literatürü de gerektirmiştir. Üniversiteler ve hükümet birimlerinin şehircilik araştırmalarına ayrılmış bölümleri, toplulukların mesele, ihtiyaç ve olanakları üzerinde faaliyet göstermek için, varsayılarak ortaya konulmuş konu alanlarının çoğundan geçmektedir. Ekolojik araştırmalar da, pek çok alanın literatürünü içine alır.

Belirtilen örnekler, eğer kütüphaneler okuyucularının iş ve hayatlarında ortaya çıkabilecek ihtiyaçlarını karşılayamayacaksa, kütüphane koleksiyon ve hizmetlerinin örgütlenmesinde yeni metodlar gerektiğini gösterir. Belli bilgilere ihtiyaç duyan kütüphane okuyucusu, kütüphane

hizmetlerinin niçin ve nasıl özel bir biçimde örgütlenmiş olduğu ile ilgilenmez. O, yalnızca istediği materyali istediği zaman elde etmeyle ilgilidir. Hizmet, kayıt ve koleksiyonlarını bu hizmeti görecektir biçimde örgütlemek kütüphaneye düşen bir iştir. Eğer kütüphaneler hizmetlerini yeni baştan düzenlemek ve onları bu yeni türdeki istekleri karşılamak için harekete geçirmek gücünde değilseler, isteklere karşılık vermek üzere başka kuruluşlar gelişecektir. Bu, pahalı ve yetersiz oluş yüzündendir, üzüntüye değer olacaktır.

6. Kütüphane hizmetlerinde otomasyon, yeni hizmetler sağlama işinin bir parçasıdır. Bununla birlikte, kütüphane ve bilgisayar (computer) hikâyesinin on yıllık bir geçmişi bulunduğunu hepimiz biliriz. Bilgisayarların büyük yeteneklerinin ve bir çok kütüphane görevlerini nasıl üzerine alacağını tutkunu kişilerin yaptıkları vaadleri hatırlıyoruz. Bu vaadlerin çok kısa bir zamanda nasıl suya düştüğünü de bilmekteyiz.

Şimdi anlaşılmıştır ki, bilgisayarların kütüphane çalışmalarında kullanılması, aslında, gösterildiğinden çok daha güç, daha zaman alıcı ve daha pahalıdır. İnancımıza göre, yine anlaşılmıştır ki, bilgisayarlar belli şartlar altında etkili kütüphane faaliyetlerine önemli katkılarda bulunabilirler. Bilgisayarların kısa bir sürede çoğu kütüphanelere bir çok olanaklar sağlayabileceği kuşkuğu görünmektedir. Uzun bir dönemde ise, bilgisayarların ve ilgili gereçlerin kullanılması istenecek, iyileştirilmiş ve yeni hizmetler mümkün kılınacaktır. Bu düzeye erişmek için, kimi kütüphanelerin, bilgisayar tekniklerini kütüphane çalışmalarına uygulamada geliştirici çalışmayı yüklenmeğe erkli duruma getirilmesi gerekir. Bu yolla, gelecekteki daha geniş bilgisayar uygulamaları için gerekli olan bilgileri elde edebiliriz.

Üzerinde durulacak bir kaç nokta var. Bunlardan biri, bilgisayarların kütüphanedeki kullanılışının mevcut işlemleri uygulama ile sınırlandırılmaması gereğidir. Bunun yerine, istenen hizmetlerin karşılanabilmesi için kütüphanenin ne yapması gerektiği belirlenmelidir. Yeni çalışmalar, gerekli geleneksel işlemlerle birlikte yürütülmelidir. İkinci nokta, sıradan kütüphane okuyucularından bilgisayara ilişkin gereçleri başarılı olarak kullanmalarının beklenemeyeceğidir. Kütüphane görevlileri hem bilgisayar gereçlerini kullanmada onlara yardım edecek, hem de gereçleri onlar için kullanacak yolda yetiştirilmelidir.

Bilgisayarların maliyeti, bir çok kütüphaneler için ciddi bir meseledir. Bilgisayarlar, başka türlü sağlanamayan hizmetlere olanak verirler. Bu yeni hizmetler için destek sağlanabilmelidir. Bununla birlikte,

çalışmalarının çoğunu makineleştirmeyi kabullenmiş bir kütüphanede, bilgisayarla ilgili giderleri karşılayabilmek için, yeterli ek mali destek sağlanabileceği kuşkuludur. Bu yüzden kütüphaneciler, ihtiyaç duyulacak bilgisayar giderlerini karşılamak üzere ek ödenek elde etmek için, ortadan kaldırılacak veya değişikliğe uğratılacak olan mevcut hizmet ve görevleri belirleme durumundadırlar.

7. Kuruluşlar arası işbirliği mümkün düzeltmenin başka bir alanıdır. Kütüphaneciler, hiç bir kütüphanenin tek başına yeterli olamayacağını, kütüphanelerin okuyucularının ihtiyaçlarını ancak işbirliği yoluyla karşılayabileceklerini birbirlerine yıllarca anlatmışlardır. Bunlar boş sözler değildi. Biz bugün işbirliğine dayanan kütüphane çabalarının sayısız örneğine sahibiz.

Ve önümüzdeki on yıllarda, bugünkü uygulamanın üstünde ve ötesinde bir kuruluşlar arası işbirliği tür ve düzeyini görmeğe yöneliyoruz. Bu yeni kuruluşlar arası işbirliğinin niteliğinin ne olması gerektiği hakkında önceden bir şey söylenememekle birlikte, bir çok kütüphaneciler gelecekte yeni, daha ileri ve daha etkili bir işbirliği türünün bulunması gerektiği duygusunu paylaşıyorlar. Bu duygu, kütüphanelerin ödeneklerini belirlemekten sorumlu olanlarda daha açık görülmektedir. Maliye yetkililerinin ilgisi yüzünden, kütüphaneciler üzerinde öyle baskı bulunacak ki, onların ustalıkları bu amaca ulaşmada yeni ve daha iyi metodları gerektirecektir.

Karşı durulması güç durum, inceleme ve araştırma amaçları için bilgiye ihtiyaç duyan bir kimsenin o bilgiye yurttaşı olduğu ülkenin kütüphane sistemi yoluyla veya, ihtiyaç varsa, başka ülkelerin kütüphane sistemleri aracılığı ile rastgele bir yaklaşım yapmamasıdır. Nazarı olarak şimdi bu, kimi ülkelerde belki mümkün, ülkelerin çoğunda ise mümkündür. Bununla birlikte, onu başarmadaki ortaya çıkan güçlükler büyüktür; işlemler sıkıcı ve zaman alıcıdır.

Çeşitli bir çok kütüphane şebekeleri vardır ve var olacaktır; fakat, gerçekten etkili milli ve milletlerarası şebekeler henüz gelişmemiştir. Gelecek için umut veren bir plân New York Eyaletindeki 3-R sisteminde örneklenmektedir. Bu sistemde, değişik bölgelerin araştırma, halk ve özel kütüphaneleri, her biri küçük bir görevli kadrosuna sahip kurullar halinde örgülenmiştir. Bu küçük görevliler kadrosu, bölgenin onlara ciddi bir ihtiyaç duyan her vatandaşına yararlanma olanağı verilen kaynaklarını göstermeğe çalışır. Bu hizmet, çabuklaştırılmış kütüphaneler arası ödünç verme ve foto-kopi hizmeti, bibliyografik bilgi hizmeti, katalog hizmeti ve kütüphane kaynaklarının bölge çapında geliştirilmesi

olarak biçimlenir. Kurulların örgütlenmesi ve desteklenmesi, kendi toplumlarının ötesinde büyüyen hizmetlerin çoğunu tabii olarak karşılamak durumunda olan büyük kütüphanelerin katılma için kendilerine ödenen paraları iade etmelerini gerektirir. Bu sistem henüz başlangıç evresindedir ve çalışmaların çoğu deneyseldir.

Belli bir meslek grubuna hizmetin, yine kılavuzluk hizmeti görebilecek bir örneği, Amerika Birleşik Devletlerindeki tıp kütüphanelerinin Tıp Milli Kütüphanesi'nce himaye edilen ve desteklenen bölgesel hizmetleridir. Burada, ülke boyunca nitelikli okuyuculara tıbbi bilgiler sağlama sorumluluğunu Milli Kütüphane yüklenir. Bu hizmeti Milli Kütüphanenin kendisinden elde etmek, aşırı derecede güç ve pahalı olacaktır. Bu meselenin çözümlenmesine bir ortam yaratmak üzere, Tıp Milli Kütüphanesi, ülke boyunca bölge merkezleri olarak belli tıp kütüphanelerini belirlemiştir. Bu kütüphaneler, kendi bölgelerindeki tıp adamlarına, istenilen bütün bilimsel materyallerle hizmet eder; Milli Kütüphaneye başvurulmasını gerektiren çok özellikleri bir yana.

Tarım Milli Kütüphanesi de, Land Grant üniversitelerinin kütüphanelerini bölgesel hizmet merkezleri olarak kullanıp, benzer bir şebekeyi geliştirme yolundadır.

Kapsamlı bir iddiada bulunmaktan çekinmekle birlikte, başka ülkelerde aynı veya benzer amaçları gerçekleştirmek için oluşturulmuş karşılaştırılabilir plânlar bulunduğunu ileri sürebilirim. Fakat herhangi bir ülkenin, isteklerin durmadan arttığı ve kaynakların ihtiyaçları asla karşılayamayacağı bir dünyada daha ileriye giderken istenebilecek kuruluşlar arası işbirliği tür ve düzeyini bulabildiğinden kuşkuluyum.

8. Araştırma kütüphanesi materyallerinin saklanması büyük bir meseledir. Büyük araştırma kütüphanesi koleksiyonları, zayıf fiziksel şartlardaki muazzam materyal gruplarını içine alır. Eğer yıpranma işi sürerse, bu yayınların bir kısmı artık kullanılamayacak biçimde bozulaacaktır. Bu materyallerin çoğu gelecekteki inceleme ve araştırma için saklanmalıdır. Soru şudur: Nasıl? Ve bu sorunun açık ve kolay cevabı henüz yoktur.

İşlenecek materyalin hacmi çok büyüktür. Saklanması gereken bu yıpranmış materyalin seçimi zaman tüketici ve pahalı olacaktır. Alternatif, daha kolay yönetilir ve daha ucuz olduğu için, basit olarak, iyi veya kötü, bu materyallerin hepsini veya çoğunu vaktinde saklayabilmeyi öngören bir plâna göre çalışmasıdır.

Yıllar süren bir dönemde, bu meseleye ilişkin çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Kimisi kâğıdın kimyasal bileşikleri ve bu materyallerin da-

yanıklılık ve kalitelerini eski durumuna getirmek için kimyasal işleme tabi tutulma yeteneği ile ilgilidir; başka araştırmalar, yıpranan materyallerin mikrofilme alınma yeteneğini dikkate alır; şimdi, mevcut fiziksel nesnelerin saklanabilmesi için ideal şartların ne olduğunu belirlemeyi öngören başka plânlar üzerinde çalışılmaktadır. Bu çalışmaların hepsini benimseyebilme konusu tartışma götürür. En iyi ve en pratik metod bulununcaya kadar, bu araştırmaların teşvik edilmesi dilenir. Kütüphane Kaynakları Konseyi (The Council of Library Resources) bu çalışmaları himayesi altına almıştır; Araştırma Kütüphaneleri Derneği (The Association of Research Libraries) ve onunla birlikte Kongre Kütüphanesi (Library of Congress) ve diğerleri, bu meseleyle ilgili projelerle uğraşmış ve uğraşmaktadırlar.

9. Yüz yüze bulunduğumuz başka bir görev, kütüphanecilerin yeni hizmetler için yetiştirilmesidir. Bilim dünyasına yeterli hizmetler sağlamakla uğraşması gereken araştırma kütüphanelerine ait meselelerin sayısı ve çeşidi çoktur. Bu görevleri başarmak için kütüphaneler, yüksek düzeyde geliştirilmiş ustalığa sahip geniş bir görevli kadrosuna muhtaçtır. Geçmişteki ihtiyaçlarımızı karşılamış bulunan kütüphanecilik eğitimi, araştırma kütüphanelerinin gelecekte ihtiyaç duyacağı görevli yeterliliğinin çeşit ve düzeyini oluşturmada yetersiz kalacaktır. Büyük çoğu eski kütüphanelerimizde bulunmayan yeni ustalıklara ihtiyacımız var. Açık örnekler şunlardır: 1) İyi yetiştirilmiş ve tecrübeli bir yöneticiler topluluğu, 2) Sistem analizcileri, düzenleyiciler ve programcılardan anahtar delgiciler ve bilgisayar (computer) işleticilerine kadar uzanan bir bilgisayar uzmanları kadrosu, 3) danışma (information) uzmanları, 4) makinayla okunabilir materyalleri kullanmada okuyuculara yardım eden görevliler ve 5) Ortam (media) uzmanları.

Böylece, gelecekte, geçmişte sahip bulunduğumuz araştırma kütüphanesi görevlilerinin bileşiminin oldukça geniş bir görünüşünü dikkate almak ihtiyacındayız. Araştırma kütüphanelerinin istediği yetenekli kimseleri sağlamak için onları değişik alanlardan seçmeliyiz. Yeni niteliklere sahip görevlilerin kütüphanenin amaç, program ve meselelerini açık olarak sezecekleri bir kütüphanecilik ve bibliyografya anlayışı kazanmalarına yardım edilmelidir.

10. Araştırma kütüphaneleri yukarıda tartışılan mesele ve olanaklarla ciddi olarak uğraşacaklarsa, mevcut durumda sağlanması mümkün olmayan bir bilgi donanımı programını yüklenmek zorundadırlar. Bu program şunları isteyecektir: 1) Bir araştırma ve inceleme dönemi. 2) Yeni araştırma ve incelemelerin deneme olarak ele alınması (Yeni

hizmetler, yeni işlemler, yeni programlar ve yeni metodlar konusunda hükümet ve sanayiın tecrübelerinden doğan bir çok örnekler vardır); 3) bu yeniliklerin tecrübe için kullanılması ve 4) işletmecilik temeli üzerine yeni hizmetler ve işlemler kurmak için çaba. Kütüphanelerin çoğu okuyucularının günlük isteklerine karşılık vermenin ağır baskısı altında bulundukları için, sorumluluklarının bu yüzüne çok zaman yetersiz bir dikkat göstermişlerdir. Düşünceme göre, bu değiştirilmelidir. Yeni ve iyileştirilmiş hizmetlere yönelen araştırma ve denemeleri desteklemek üzere, resmî makamlardan ve özel kaynaklardan ödenek sağlanması için çaba harcanmalıdır. Eğer araştırma ve gelişme için dışarıdan ödenek sağlama çabası başarılı olmaz veya pek az başarılı olursa, kütüphanelerin kendileri araştırma, deneme ve öncü projelere ayrılacak mevcut cari kaynaklarından mütevazı bir miktarını bir yana koymağa hazırlanmalıdır. Büyük araştırma kütüphanelerinin toplam işletme ödeneklerinin yüzde birlik bir bölümü bile, bu amaç için sağlam bir gelir sağlar. Eğer böyle bir programı araştırma kütüphaneleri grupları üzerlerine alırlarsa, beş yıldan on yıla kadar değişen bir dönem içinde desteklenecek araştırma hacmi ilgiye değer olacaktır. Gerekli araştırma ve gelişmeler olmaksızın, araştırma kütüphanelerinin hizmetleri, toplam meselelere göre, daha etkisiz ve az elverişli olacaktır; her kütüphanede önemsiz bazı düzeltmeler yapılabilsen bile.

Araştırma ve gelişmenin değeri ortadadır. Bu, kütüphanecilere, geçmiştekinden çok daha fazla araştırma ve gelişme sağlanamazsa kütüphanelerin bilimin ilerlemesine yapmaları gereken katkıyı gerçekleştiremeyeceğini öğretmiştir.

Çok şükür, çeşitli ülkelerde kütüphanecilik ve bilgilimin düzeltilmesine yönelik tasarlanmış millî bir yaklaşımı öngören gelişmeler vardır. Kuşkusuz, benzer gelişmeler başka ülkelerde de olacaktır. Amerika Birleşik Devletlerinde sürekli bir Kütüphanecilik ve Bilgilibilim Millî Komisyonu kurulması hakkındaki kanun Kongrece kabul edilmiştir. Komisyon plânlamayı düzenleyecek, düzeltilmiş hizmet programlarını teşvik edecek, araştırma ve gelişme programlarını yüklenicek veya destekleyecektir. İngiltere’de, Dainton Raporu kütüphane hizmetlerini millî düzeyde ve ona bağlı olarak bir üniversite ve araştırma kütüphaneleri şebekesini ülke çapında gerçekleştirmek için ileri bir plân ortaya koydu. Bu tavsiyelerden bazılarının uygulanabilirliği üzerindeki düşünceler birbirinden farklı olabilir ve benim amacım onları değerlendirmeye girişmek değildir. Şurası gerçektir ki, yüklenilen bir araştırma, hazırlanan bir rapor ve tasarlanan bir hareket programı bana tüm kütüphanecilik

bilgibilim alanındaki iyileştirilmiş hizmetlerle ilgili bir yol gösterici gibi görünür. Kanada'da, Milli Kütüphane Müdürü de, yakınlarda Senato'ya sunduğu bir muhtıradan, Milli Kütüphane için, bu kütüphane ile mevcut üniversite kütüphanelerince yürütülecek ve bütün ülkeye hizmet sağlayacak bir kütüphane hizmetleri taslağı sunmuştur. Bütün bu teklif ve programlar bugün için tartışmalıdır veya başlangıç evresindedir. Onların varlığı gerçeği, açığa vurdukları önem, kütüphane ve danışma meselelerinin ele alınışındaki düzey yakın yıllar içinde beklenebilecek bir hareket için umut ve güven kazandırmaktadır.

Bu mesele alanları ve imkânlar araştırmasıyla ulaştığım sonuç şudur: Eğitim ve bilimde kütüphaneler, yüz yüze bulundukları meselelere sahip çıkmakla, ilham, tasavvur, enerji ve sebatla hareket edilerek sağlanan önemli bir rol oynayabilirler. Bu meseleler, kütüphaneden yararlananlara iyileştirilmiş hizmetler sağlamak için yaratılmış fırsatlara dönüşmelidir.

Libri, XXI, 1-3 (1971), 287-297. ss.'den
geviren : Necmeddin SEFERCİOĞLU

KAYNAKLAR :

1. American Council on Learned Societies. Committee on Research Libraries. **On Research Libraries**. Cambridge, Massachusetts of Technology Press, 1969.
2. Canada. National Library. **Brief to the Senato (form the National Librarian)**. Ottawa, 1969.
3. Department of Education and Science (U.K.). **Report of the National Libraries Committee**. London, H.M.S.O., 1969. (Dainton Report)
4. Knight, Douglas M. and Shepley Nourse, eds. **Libraries at large : the Resource Book on the Materals of the National Advisory Commision on Libraries**. New York, Bowker, 1969.